

ประเด็นสำคัญในการศึกษา ด้านวรรณคดีเปรียบเทียบ

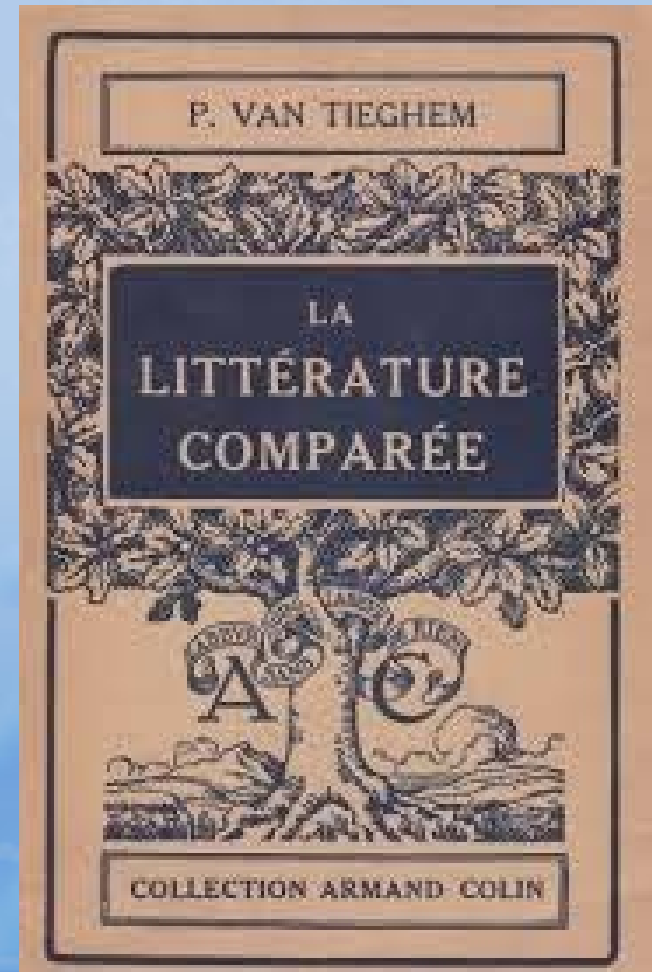
เอกสารประกอบวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ
ผศ.ดร.จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์

ความเป็นมา

- ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งวรรณคดีเปรียบเทียบเริ่มเป็นศาสตร์ เริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์ขอบเขตและแนวทางหรือประเด็นของการศึกษาศาสตร์นี้อย่างต่อเนื่อง

ขอบเขตและประเด็นศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบใน คริสต์ศตวรรษที่ 19

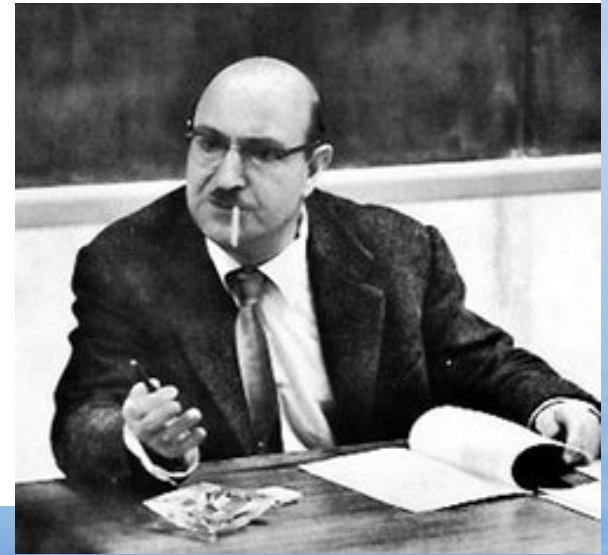
- พอล แวน เทียกเฮ็ม (Paul Van Tieghem) เขียนตำราเรื่อง *La Litterature Comparee* ในปี ค.ศ. 1931

- เทียบเคียงแบ่งขอบเขตและประเด็นศึกษาเป็น 6 หัวข้อ ได้แก่
 - ประเภทวรรณคดี (genre) และแนวการเขียน (style)
 - แนวคิด ประเภท และตำนาน
 - ความคิดและอารมณ์ความรู้สึก
 - ความสำเร็จและอิทธิพลต่อโลก
 - กำเนิด
 - ปัจจัยที่เป็นสื่อกลาง
- หัวข้อของเทียบเคียงสะท้อน **การศึกษาเชิงกำเนิดและอิทธิพล** ซึ่งเป็นการศึกษากระแสหลักของวรรณคดีเปรียบเทียบกับในยุคนั้น

เรนาโต พอกคิโอลี (Renato Poggioli) เขียนบทความ ในปี 1943
สรุปแนวโน้มวรรณคดีเปรียบเทียบ เป็น 4 หัวข้อ

- การศึกษาแนวคิด อนุภาคในวรรณกรรมพื้นบ้าน กำเนิดและการถ่ายทอด
ตำนานและเรื่องเล่าสมัยกลาง
 - กลุ่มสำนักฝรั่งเศสเรียกว่า Gaston Paris
 - ในเยอรมนีเรียกว่า Stoffeschichte

Renato Poggioli (1907 – 1963) was an Italian academic specializing in comparative literature living in the United States

- การศึกษาประเภทวรรณกรรมและรูปแบบตามทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน โดยมี เฟอ์ดินาน บรูเนติเยร์ เป็นบุคคลสำคัญ
- การศึกษาแห่งกำเนิด
- การสำรวจนักเขียนที่ประสบความสำเร็จโดยพิจารณาจากปัจจัยที่เป็นสื่อ เช่น **การแปล** หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ฯลฯ

*Théorie du lieu
commun*

Ferdinand Brunetière

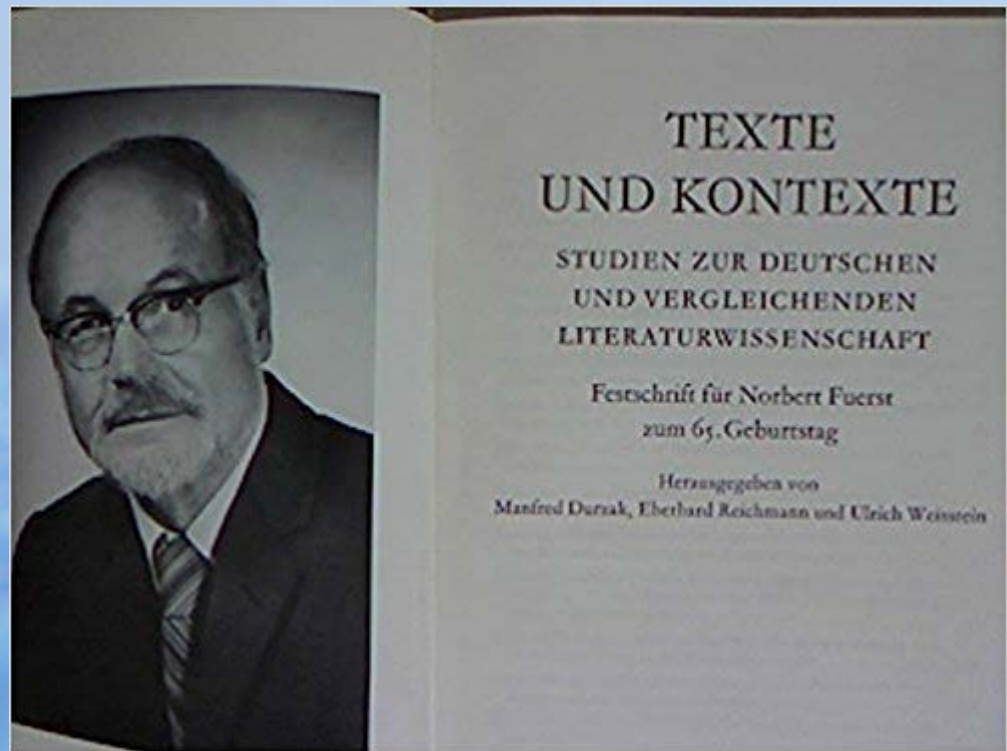
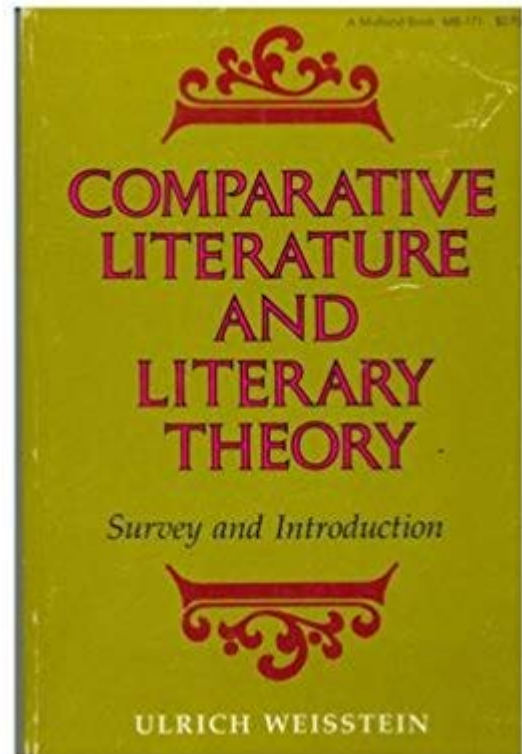
สรุปขอบเขตและทิศทางของวรรณคดีเปรียบเทียบใน คริสต์ศตวรรษที่ 19

- ศึกษาด้านกำเนิดและอิทธิพล
- เปรียบเทียบแนวคิด อนุภาค

เปรียบเทียบวรรณคดีที่มี
อิทธิพลหรือสัมพันธ์กัน
เป็นหลัก

ขอบเขตและประเด็นศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ ในคริสต์ศตวรรษที่ 20

- Ulrich Weisstein

- อุลริช ไวส์ชไตน์ กล่าวถึงขอบเขตของวรรณคดีเปรียบเทียบ ดังนี้

- อิทธิพลและการเลียนแบบ

- การรับและการสืบทอด

- ประเภทวรรณกรรม

- ความสำเร็จของนักเขียนที่ยิ่งใหญ่และปัจจัยที่สนับสนุน

- การศึกษายุคสมัย (epoch, period, generation)

- การศึกษากระแสวรรณคดี (movement)

เหมือนกับ
แนวคิดของ
เรนาโต
พอคคิโอลี

- ในคริสต์ศตวรรษนี้ยังมี แนวคิดศิลปะส่องทางให้แก่กัน (mutual illumination of the arts) แนวคิดนี้มีมาก่อนทั้งในฝรั่งเศสและเยอรมนีแล้ว

- Henry Remak นิยามคำว่า วรรณคดีเปรียบเทียบ (1961)

“วรรณคดีเปรียบเทียบคือการศึกษาวรรณคดีนอกเหนือขอบเขตของความ
เป็นชาติใดชาติหนึ่ง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับขอบเขต
ของความรู้และความเชื่อ เช่น ศิลปะ (จิตรกรรม ประติมากรรม
สถาปัตยกรรม ดนตรี) ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนา ฯลฯ
หรือกล่าวอย่างสั้น ๆ คือการเปรียบเทียบวรรณคดีกับวรรณคดีอื่นและ
เปรียบเทียบวรรณคดีกับการแสดงออกของมนุษย์ในลักษณะอื่น ๆ”

สรุปขอบเขตการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบใน คริสต์ศตวรรษที่ 20

- ศึกษาข้ามศาสตร์ ข้ามศิลป์
- แนวคิดเรื่องกำเนิดและอิทธิพลลดความนิยมลงไป หันเหออกจากยุโรป
- ให้ความสำคัญกับวรรณคดีสัมพันธ์ (literary relation)
- ให้ความสำคัญของทฤษฎี
- ผลการศึกษา มักใช้ภาษาที่ไม่เรียบง่าย เข้าใจยาก
- เน้นการตีความเชิงประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์วิวาทะ

ทิศทางและแนวโน้มการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ

- มิได้ให้ความสำคัญกับวรรณคดีสัมพันธ์กับวรรณคดีนานาชาติ หรือศิลปะแขนงต่าง ๆ เท่านั้น แต่ขยายสู่ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องด้วย
- ศึกษาวรรณคดีและแนวคิดของโลกตะวันออก เปรียบเทียบ ระหว่างตะวันตกและตะวันออก
- ศึกษาประเภทวรรณกรรมย่อย ๆ เช่น อัตชีวประวัติ

- ใช้ทฤษฎีวรรณกรรมวิจารณ์แนวใหม่ ๆ เช่น สตรีนิยม สัญวิทยา และศึกษาทฤษฎีร่วมทางสังคมเช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา การเมือง ฯลฯ
- ไม่ได้ศึกษาแต่กลุ่มวรรณกรรมกระแสหลัก แต่ศึกษาวรรณกรรมชายขอบด้วย

แนวทางการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบ

- แนวทางการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบในประเด็นสำคัญแบ่งได้คร่าว ๆ เป็น 4 หัวข้อ ดังนี้
 1. ประเภทวรรณกรรม (Genre)
 2. รูปแบบ (Forms)
 3. แนวคิด (Themes)
 4. ยุคสมัย, กระแส (Periods, Movement)

1. ประเภทวรรณกรรม (Genre)

พัฒนาการศึกษาประเภทวรรณกรรม

- เริ่มมีการศึกษาตั้งแต่สมัยกรีก
- คริสต์ศตวรรษที่ 19 - ในตะวันตกแบ่งประเภทวรรณกรรมเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่
 - (1) महाकाव्यหรือเรื่องเล่า
 - (2) บทละคร
 - (3) บทร้อยกรองรำพันความในใจ (Lyric)

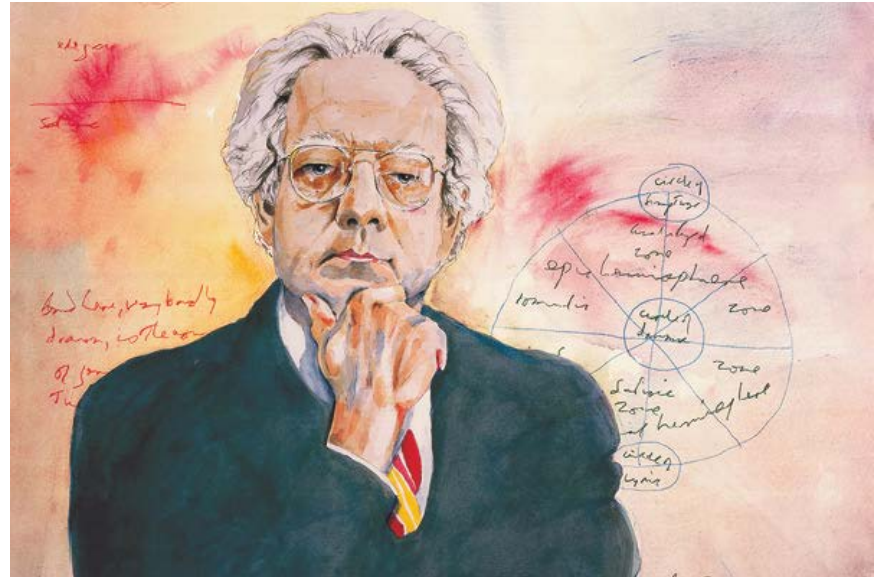
- แบ่งประเภทวรรณกรรมย่อย 3 ลักษณะ ได้แก่
 - โศกนาฏกรรม (Tragedy)
 - สุขนาฏกรรม (Comedy)
 - บทล้อเลียน (Satire)

- นอร์ธโรป ฟราย (Northrop Frye) นักวิจารณ์ชาวอเมริกัน เสนอ ทฤษฎีที่แบ่งประเภทวรรณกรรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

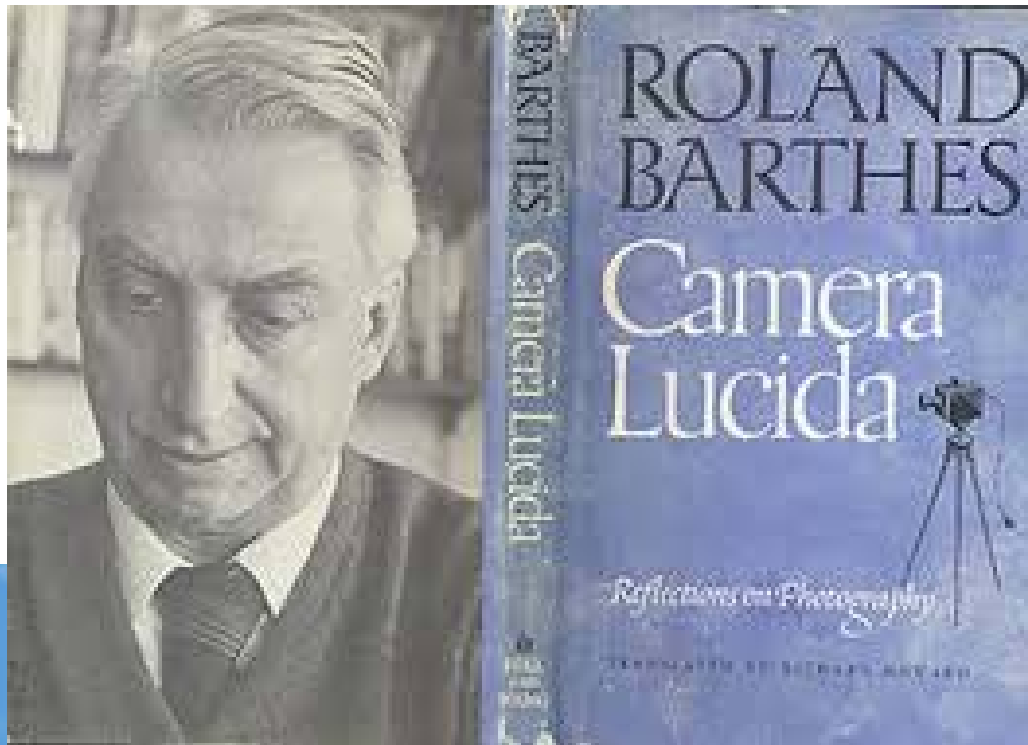
- โศกนาฏกรรม
- สุขนาฏกรรม
- โรمانซ์
- เรื่องล้อเลียน

ทั้ง 4 ประเภท เป็นตัวแทน

รูปแบบถาวรของจินตนาการของมนุษย์

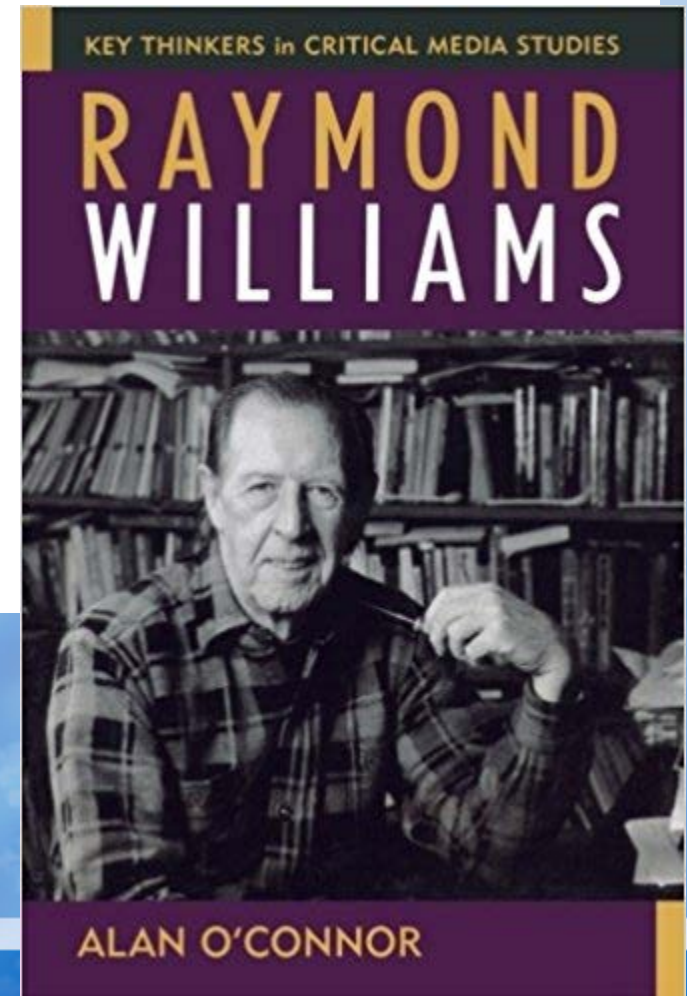

- โรลอง บาร์ธส์ (Roland Barthes) เห็นว่าประเพณีวรรณกรรมเป็นชุดของธรรมเนียมนิยมและหลักเกณฑ์ที่มีสาระสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยผู้เขียนกับผู้อ่านมีความรู้ร่วมกัน

Raymond Williams (1978) กล่าวถึงองค์ประกอบของการกำหนดประเภทวรรณกรรมว่ามี **3** องค์ประกอบ ดังนี้

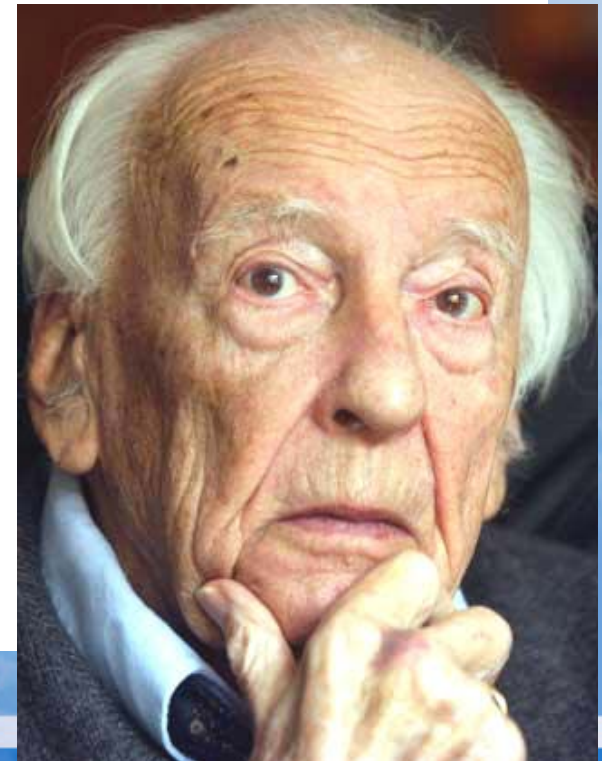
- ลักษณะวิธีการแต่งแบบเรื่องเล่า แบบบทละครหรือแบบพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว
- ลักษณะคำประพันธ์หรือนันทลักษณ์
- ลักษณะของเนื้อหา

Hans Robert Jauss (1983) กำหนดรูปแบบฉันทลักษณ์ไว้ 2
แบบ คือ

- รูปแบบภายนอก (Outer Form) = ฉันทลักษณ์
- รูปแบบภายใน (Inner Form) = ลักษณะร่วมหรือเอกลักษณ์ของ
เนื้อหา

Jauss ยังเสนอว่า การศึกษาประเภทวรรณกรรม
จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับเงื่อนไขของเวลา
หรือประวัติศาสตร์ด้วย

ตัวอย่างการศึกษาประเภทวรรณกรรม ในนวนิยายสังคมตะวันตก

ประวัติและพัฒนาการนวนิยายในสังคมตะวันตก

- รูปแบบการประพันธ์ประเภทนวนิยายเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยต้นศตวรรษที่ **18** และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะจัดเป็นรูปแบบงานประพันธ์แบบใหม่ที่ท้าทายขนบวรรณกรรมเก่า โดยเผยให้เห็นว่าประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลมักจะมีลักษณะเป็นเอกเทศและแปลกใหม่อยู่เสมอ

- พิจารณาในแง่สังคม นวนิยายเกิดขึ้นในระยะที่ชนชั้นกลางเริ่มมีบทบาทในสังคม ชนชั้นกลางสร้างรูปแบบการเล่าเรื่องใหม่ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงและเป็นเรื่องที่ไร้เหตุผลมากกว่าวรรณกรรมก่อนหน้านี้ นิยมแต่งเป็นร้อยแก้วมากกว่าร้อยกรอง ตัวละครเป็นมนุษย์พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน บรรยายภาพและฉากก็เหมือนจริง เข้ากับวิถีชีวิตของคนชั้นกลาง

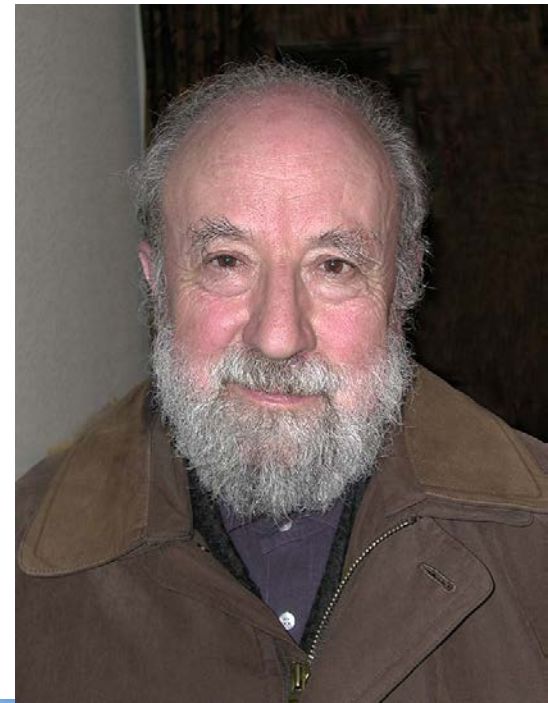
- ศตวรรษที่ 19 เป็นยุคของนวนิยายแนวสมจริง (Realistic Novel)
- ศตวรรษที่ 20 เริ่มมีแนวโน้มไปทางสัญลักษณ์นิยม
- นวนิยายพัฒนามาเป็นเวลานานและหมดลักษณะแปลกใหม่ (Newness) ไม่สามารถเป็นรูปแบบประจำยุคสมัยปัจจุบัน

นวลักษณ์ในนวนิยาย

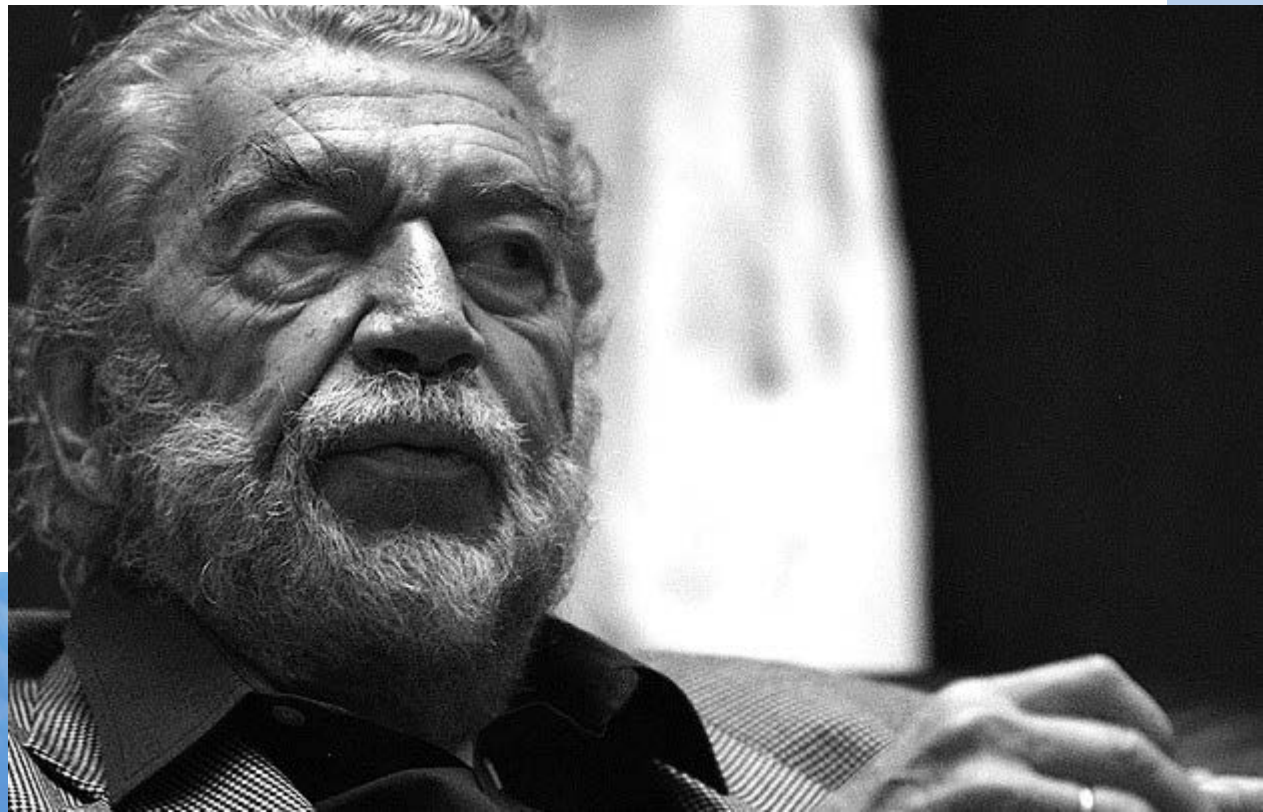
นักเขียนสร้างสรรค์งานเขียนที่แปลกออกไปทั้งเนื้อหาและรูปแบบ เช่น

- Michael Butor เขียนนวนิยายคล้าย

เอ็นไซโครปีเดียขนาดเล็ก

- Allain Robbe-Grillet แต่งนวนิยายโดยละทิ้งองค์ประกอบทางวรรณกรรม

- นวนิยายจึงเป็นรูปแบบวรรณกรรมที่มีความหลากหลาย
- มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
- มีความเกี่ยวข้องกับความจริงซึ่งผูกพันอยู่กับเวลาและยุคสมัย
- นวนิยายจึงเป็นรูปแบบเปิด
- ผู้ประพันธ์ต้องเปลี่ยนความจริงให้เข้ากับยุคสมัย

ทักษะต่าง ๆ เกี่ยวกับนวนิยาย

- นวนิยายถูกมองว่าเป็นวรรณกรรมระดับต่ำ ไม่เข้าชั้นเหมือนกวีนิพนธ์หรือมหากาพย์
- นวนิยายเป็นวรรณกรรมที่สนองและเติมเต็มความพึงพอใจของมนุษย์ให้ภาพชีวิตที่เป็นจริงซึ่งมักเป็น โลกและชีวิตที่สับสน น่าเบื่อหน่าย และเต็มไปด้วยอันตรายต่างจากกวีนิพนธ์หรือมหากาพย์ที่มุ่งยกระดับจิตใจมากกว่า (Spiritual Exultation)

- ภาษาร้อยแก้วและการพรรณนาขยายความยืดยาวไม่ใช่ลักษณะของภาษาวรรณศิลป์ ภาษาในนวนิยายจึงมีลักษณะเหมือนหนังสือพิมพ์และเอกสารบันทึกเหตุการณ์ที่ไม่สามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจได้

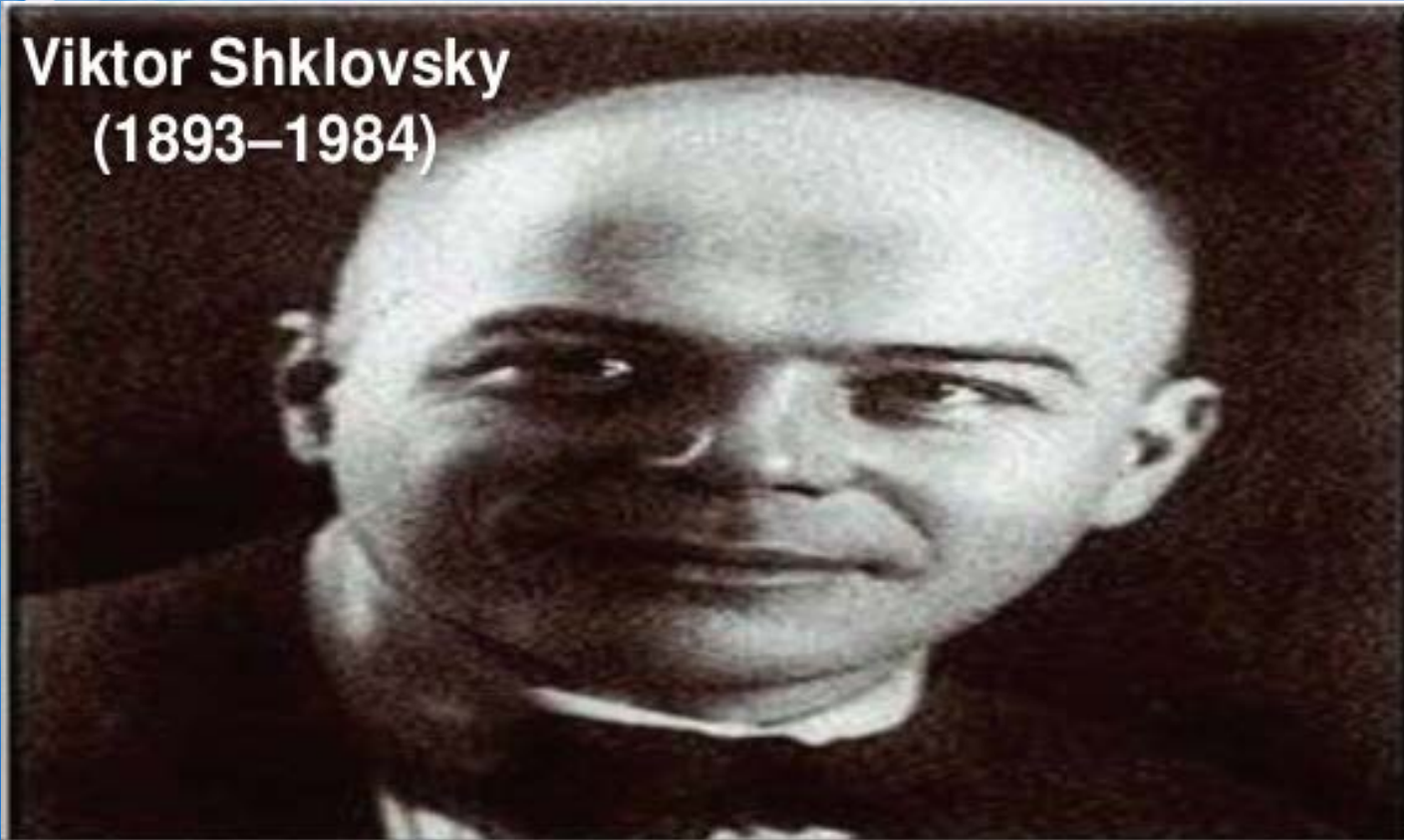
2. รูปแบบ (Forms)

รูปแบบ หมายถึง ชนิดของวรรณกรรมและโครงสร้างเฉพาะของวรรณกรรมแต่ละเรื่อง

(1) รูปแบบกับทฤษฎีรูปแบบนิยม (Formalism)

- Victor Shklovsky นักรูปแบบนิยมเสนอแนวคิดเรื่อง “ความแปลกใหม่” (Defamiliarization)

Viktor Shklovsky
(1893–1984)

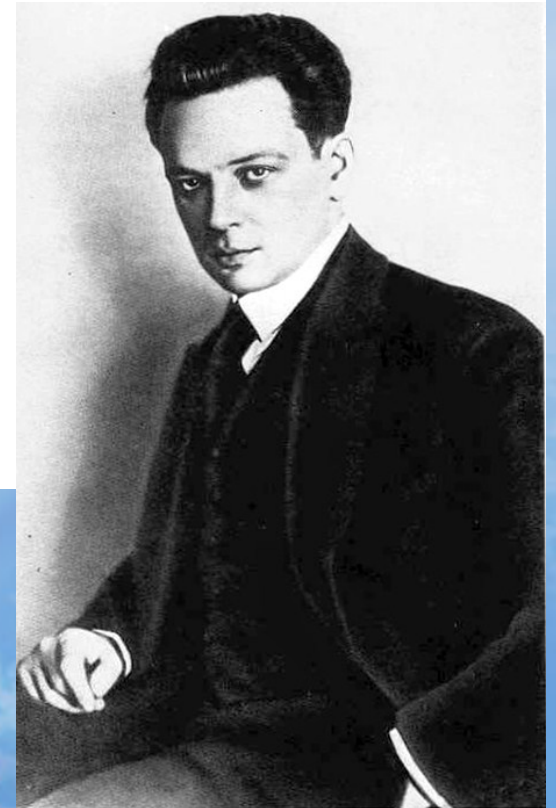
“Art makes the familiar strange so that it can be freshly perceived. To do this it presents its material in unexpected, even outlandish ways: the shock of the new.”

*o
s
t
r
a
n
e
i
e*

-Uri Tynyanov แบ่งหน้าที่องค์ประกอบของงานเขียนเป็น 2
ลักษณะ คือ

1. Autofunction – ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ
ของงานเขียนนั้นกับระบบวรรณศิลป์หรืองานเขียนในอดีตที่ผ่านมา

2. Synfunction – ความสัมพันธ์
ขององค์ประกอบที่สัมพันธ์กันในงานเขียนชิ้นนั้น
ฉะนั้นงานเขียนชิ้นหนึ่งจึงมีพัฒนาการ
ของวรรณคดีอยู่ในตัวเอง

(2) ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology)

- พัฒนาการศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องช่วงแรก มีการจำแนกวิธีเล่าเรื่องอาจแบ่งได้เป็น 2 กลวิธีใหญ่ คือ

1. เล่าเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษที่สาม (third-person narrator) แบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อย คือ กลวิธีการเล่าเรื่องแบบพระเจ้ารู้ทั่ว (omniscient point of view) และ กลวิธีการเล่าเรื่องที่ มีขอบเขตจำกัด (limited point of view)

2. เล่าเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษที่หนึ่ง (first person narrator) แบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อย คือ ผู้เล่าบอกผู้อ่านเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับปัญหาหลายเรื่องที่เกี่ยวข้อง และ ผู้เล่าเรื่องอาจแปลความหมายหรือประเมินค่าสิ่งที่ตนเองเล่าว่าไม่ตรงกับความคิดเห็นที่ผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจ

- พัฒนาการของศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องในระยะที่สอง เกิด
กระแสใหม่เรื่องของศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง นักทฤษฎีคนสำคัญได้แก่
Gerald Genette ซึ่งแบ่งรูปแบบการเล่าเรื่องเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ellipsis – การข้ามเวลา เช่น สามปีผ่านไป... ลำดับความตามปฏิทิน
2. the pause – ผู้เล่าเรื่องพูดกับตัวเองและเป็นการพรรณนาโดยไม่มีเวลา
3. the scene – ใช้บทสนทนาดำเนินเรื่อง
4. summary – มักใช้ตอนเปลี่ยนฉากหรือการรำลึกย้อนหลัง

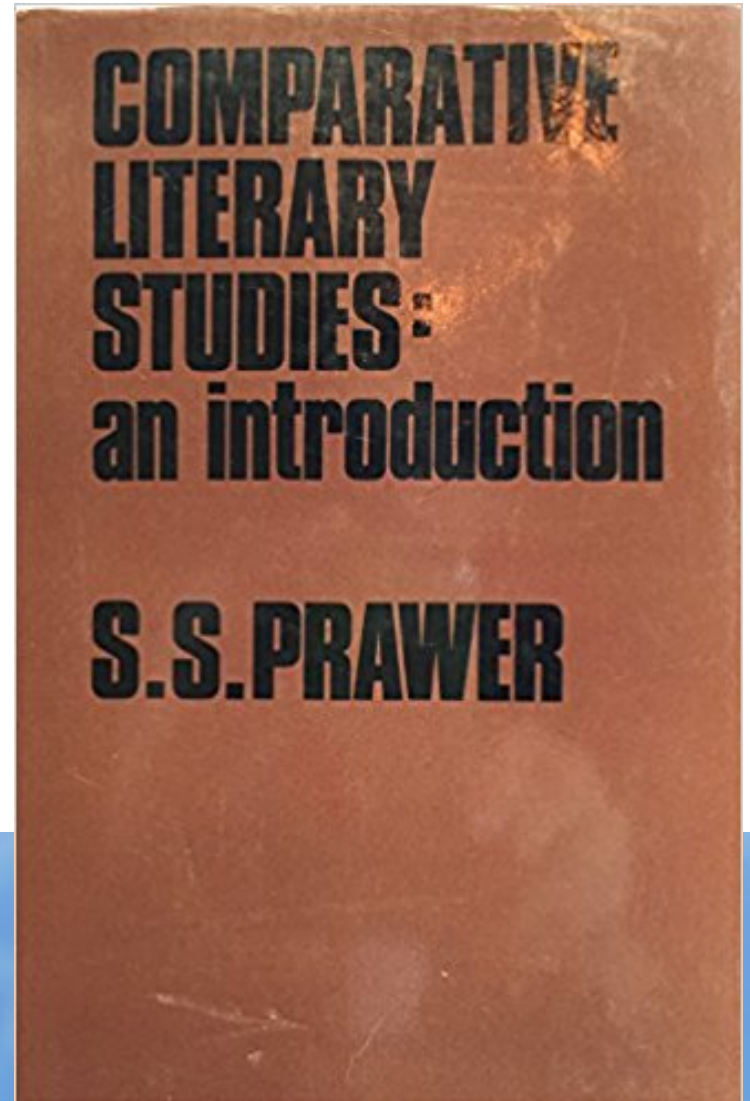
นอกจากนี้ยังมีวิธี prediction คือการเล่าเรื่องที่มีการทำนาย
เหตุการณ์ล่วงหน้า แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ หนึ่ง analepsis คือ
เหตุการณ์ก่อนหน้านี้อธิบายมาเป็นการบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น
ล่วงหน้า สอง prolepsis เป็นการแจ้งล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น
ในเวลาต่อมา เป็นต้น

3. แนวคิด (Themes) และ อนุภาค (Motif)

- การศึกษาแนวคิด (themathology) เป็นการรวบรวมแนวคิดหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งอนุภาค (Motif) สถานการณ์บางประการ ลักษณะตัวละคร จาก สถานที่ และตำนานซึ่งปรากฏในวรรณคดีชาติต่างๆ

- เน้นศึกษาแนวคิดหรือองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกันในวรรณคดีต่างๆหลายชาติหลายภาษาที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันในเชิงประวัติ แต่มีลักษณะร่วมหรือคล้ายกัน เพราะลักษณะอันเป็นสากลหรือลักษณะร่วมของมนุษยชาติ (Archetypes)

- S.S. Praver (1973) แบ่งหมวดของการศึกษา
แนวคิดและอนุภาคเป็น 5 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก เกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ทะเล
หรือสภาพต่างๆของมนุษย์

กลุ่มที่สอง อนุภาคในวรรณคดีลายลักษณ์และวรรณคดี
พื้นบ้าน เช่น การตั้งคำถามอธิษฐาน **3** ข้อ หรือปัญหา **3** ข้อ
เป็นต้น

กลุ่มที่สาม สถานการณ์ต่างๆ เช่น ความขัดแย้งระหว่าง
ลูกชายกับพ่อ อุปสรรคที่ต้องฝ่าฟันข้ามไป **3** ครั้ง

กลุ่มที่สี่ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น
แนวคิดเรื่องสุภาพบุรุษหรือลูกผู้ชาย ลักษณะของผู้ร้าย นักเดินทาง
พเนจร เป็นต้น

กลุ่มที่ห้า ตัวละครจากตำนาน เช่น โอติปัส
แอนติโกนี เป็นต้น

ตัวอย่างการศึกษาแนวคิดด้วยระเบียบวิธีทางวรรณคดีเปรียบเทียบ

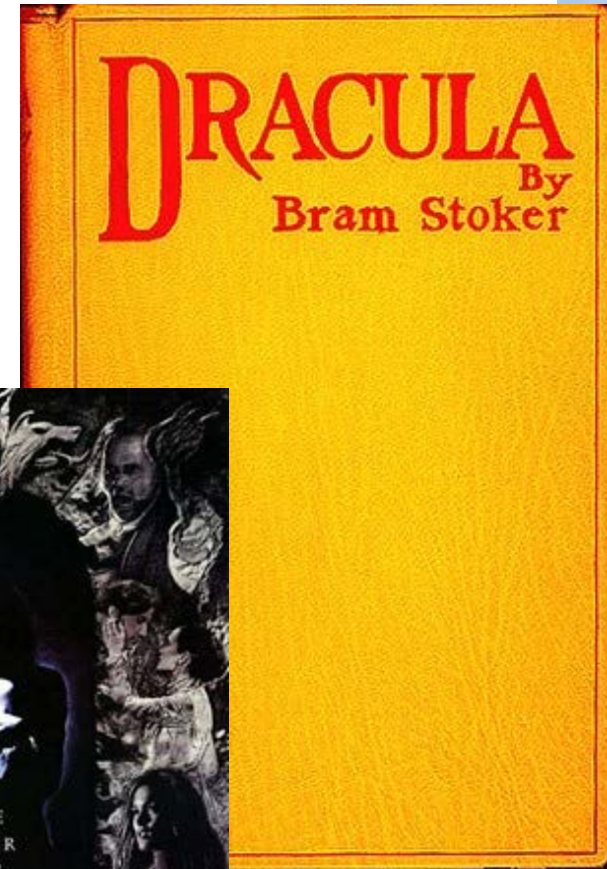
- Grigore Nandris

ศึกษาแนวคิดเรื่องตัวละคร Dracula

ในวรรณกรรมของ Bram Stoker

ศึกษาว่าเหตุใดวรรณกรรมเรื่องนี้

จึงเป็นอมตะข้ามยุคสมัย

- *Nandris* พบว่าเรื่อง *Dracula* มีลักษณะทางจิตวิทยาเรื่องความปรารถนาและสัญชาตญาณมืดของมนุษย์ เนื้อเรื่องเขย่าขวัญและชวนติดตามอย่างหักห้ามใจไม่อยู่ การสร้างอนุภาคให้เกิดการผสมเลือดของแดรกคูลากับเหยื่อแล้วเกิดปีศาจดูดเลือดตัวใหม่ ทั้งยังให้แสวงหาเครื่องมือในการปราบแดรกคูลารวมทั้งใช้ความเชื่อทางคติชนเรื่องความเชื่อในการปราบแวมไพร์ว่าให้ใช้เหล็กแหลมแทงหัวใจของแวมไพร์จะทำให้สิ้นฤทธิ์

- ใช้ชื่อบุคคลจริงและเรื่องทางประวัติศาสตร์มาประกอบเรื่อง เช่น ชื่อ Dracula น่าจะมาจากชื่อเจ้าชายแห่งวาลาเซีย ทางตอนใต้ของโรมาเนีย เป็นต้น

4. ยุคสมัยหรือกระแส (Periods, Movement)

- ประเภทของกระแสของวรรณคดี เช่น

กระแสมนุษยนิยม (Humanism)

กระแสโรแมนติก (Romanticism)

กระแสสำนึกนิยม (Realism)

กระแสสัญลักษณ์นิยม (Symbolism)

กระแสเอ็กเพรสชันนิสซึม (Expressionism)

กระแสเซอร์เรียลลิซึม (Surrealism)

- วรรณคดีเปรียบเทียบกับยังสนใจศึกษาเรื่องยุคสมัย (Periods) สำนัก (Schools) และรุ่น (Generations) ด้วย

การแบ่งยุคสมัย อาจแบ่งตามกระแสวรรณกรรมที่เฟื่องฟูในช่วงนั้นๆ หรืออาจแบ่งตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสำคัญๆ เช่น ยุคสมัยนี้ โอคลาสติก **1660-1789** ยุคสมัยฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

สำนักวรรณคดี หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์ การปฏิบัติ
และการศึกษาเหมือนกัน

รุ่น (นักเขียน) หรือ Generation หมายถึง กลุ่มที่มี
การสืบสานวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์เหมือนกัน มีการศึกษา อายุ
ภาษา หลักการ และประสบการณ์ต่างๆ ไปร่วมกันและอยู่ในยุคสมัย
หรือรุ่นเดียวกัน

- การศึกษากระแสน้ำยังศึกษาเอกลักษณ์ของกระแสน้ำ
วรรณคดีและการแพร่กระจายในประเทศต่างๆด้วย โดยศึกษาว่ามี
การปรับเปลี่ยนหรือสร้างสรรค์รายละเอียดที่แตกต่างกันไปในแต่ละ
วัฒนธรรมอย่างไร

- การศึกษากระแสอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นการศึกษากระแสลักษณะพิเศษ คือ ศึกษากระแสวรรณคดีที่เกิดจากจากนักเขียนยิ่งใหญ่เพียงคนเดียว (one-man moment) เป็นการศึกษาแนวอิทธิพล

- การศึกษาเรื่องกระแสวิวรรณคดีและยุคสมัยสัมพันธ์กับระเบียบวิธีเปรียบเทียบแนวอิทธิพลและที่มา กระแสวิวรรณคดีจะครอบคลุมวรรณคดีหลายชาติหลายภาษา และกระแสวิวรรณคดีอาจเป็นส่วนหนึ่งของกระแสนิปปะ ซึ่งครอบคลุมศิลปปะแขนงต่างๆ
- ในสังคมไทย การศึกษากระแสวิวรรณคดียังมีน้อย เพราะสังคมไทยยังติดอยู่กับการแบ่งยุคสมัยแบบใช้ช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์

หมายเหตุ

เอกสารชุดนี้สรุปจากหนังสือ ตรีศิลป์ บุญขจร. ด้วยแสงแห่งวรรณคดีเปรียบเทียบ: วรรณคดีเปรียบเทียบ กระบวนทัศน์และวิธีการ. กรุงเทพฯ ฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.